

**EKOLOGICKÉ POĽNOHOSPODÁRSTVO – ŠANCA PRE EURÓPU
AJ PRE SLOVENSKO
ORGANIC FARMING – CHANCE FOR EUROPE AND ALSO FOR SLOVAKIA**

Zuzana Lehocká - Marta Klimeková

In this paper organic farming system and the output of this system (bio product and bio food – stuff) is defined. Key factors in the sphere of organic farming are: regulations and legislation harmonisation on international level, service and consulting for organic farming for EU member states, support for education and the latest information transport for the purpose of building consumers` protection and trust. Nowadays organic farming represents 2.23 % from total agricultural land (source ÚKSÚP, 2003) in Slovakia but organic market is not sufficiently well – developed. On the other hand European market with bio products and bio food – stuff expands very quickly. There is also graphical European and Slovak logo for bio products and also some information about legal framework not only in the EU but also in the Slovak Republic is presented.

Úvod

Ekologické poľnohospodárstvo vychádza z holistického prístupu, v ktorom príroda predstavuje celok. Jeho cieľom je udržateľný a ekologicky vyvážený poľnohospodársky systém produkujúci kvalitné potraviny, chrániaci a využívajúci prírodné zdroje a krajinu udržateľným spôsobom. Hospodári v krajine v súlade s prírodou s ohľadom na jej dlhodobú biologicko-ekologickú rovnováhu. Pred niekoľkými rokmi bolo okrajovou záležitosťou malej skupiny farmárov. V priebehu deväťdesiatych rokov 20. storočia sa ale jeho postavenie dramaticky zmenilo a v posledných piatich rokoch ekologické (organické) poľnohospodárstvo zaznamenáva celosvetovo rýchly rozvoj.

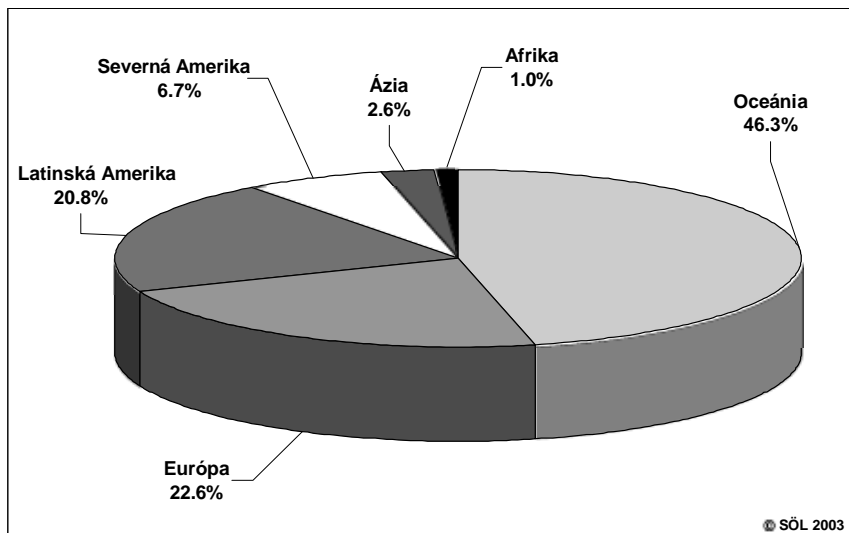
Tento spôsob hospodárenia sa rozvíja takmer vo všetkých krajinách sveta. Podiel poľnohospodárskej pôdy obhospodarovanej ekologicky a počet ekologických fariem neustále narastá. Celosvetovo celková plocha obhospodarovaná ekologicky predstavuje viac ako 24 miliónov ha. Trh s ekologickými produktmi sa rozširuje nielen v Európe a Severnej Amerike, (kde existujú najväčšie trhy s bioproduktmi /sú to produkty z ekologického poľnohospodárstva, ktoré môžu byť rastlinného alebo živočíšneho pôvodu, napr. pšenica, raž, strukoviny, ovocie, zelenina, mlieko, mäso/ a biopotravínami /potraviny, ktoré sú vyrobené iba z bioproduktov s použitím povolených materiálov, prídavných látok a technologickými postupmi, ktoré sú ustanovené príslušnými zákonmi, napr. múka, chlieb, šaláty, mäsové a mliečne výrobky/), ale tiež v mnohých ďalších krajinách, nevynímajúc ani krajiny rozvojové.

Na Slovensku sa jedná tiež o perspektívny spôsob hospodárenia, ktorý je jedným z možných východísk riešenia vplyvu poľnohospodárstva na životné prostredie, ale tiež riešenia v oblasti ekonomickej a sociálnej tým, že vytvára nový trh s produktmi ekologického poľnohospodárstva vrátane vytvárania nových pracovných príležitostí, prispievania k rozvoju vidieckeho prostredia (krajiny) a k ochrane všetkých zložiek životného prostredia a najviac sa tak približuje k filozofii trvalo udržateľného spôsobu hospodárenia v krajine. V SR dochádza k postupnému nárastu podielu ekologického poľnohospodárstva na celkovej poľnohospodárskej produkcii. Avšak zatiaľ podiel ekologicky obhospodarovanej pôdy v SR nedosahuje také percento, ako je to v niektorých krajinách EÚ (Rakúsko, Dánsko).

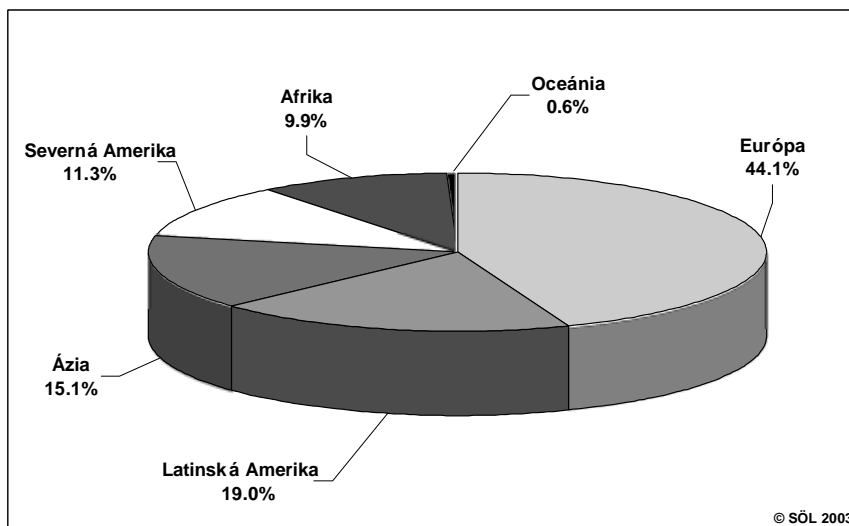
Celosvetová situácia v oblasti ekologického poľnohospodárstva

Tento spôsob hospodárenia sa uplatňuje asi v 100 krajinách sveta a plocha obhospodarovaná ekologicky neustále narastá. Podľa štatistiky SOEL-u (február 2004) takmer 24 miliónov ha je celosvetovo obhospodarovaných ekologicky. Aktuálne, najväčšia časť tejto plochy je lokalizovaná v Austrálii (10,5 mil. ha), Argentíne (3,2 mil. ha) a Taliansku (viac ako 1,2 mil. ha), percentuálny podiel je však najvyšší v Európe.

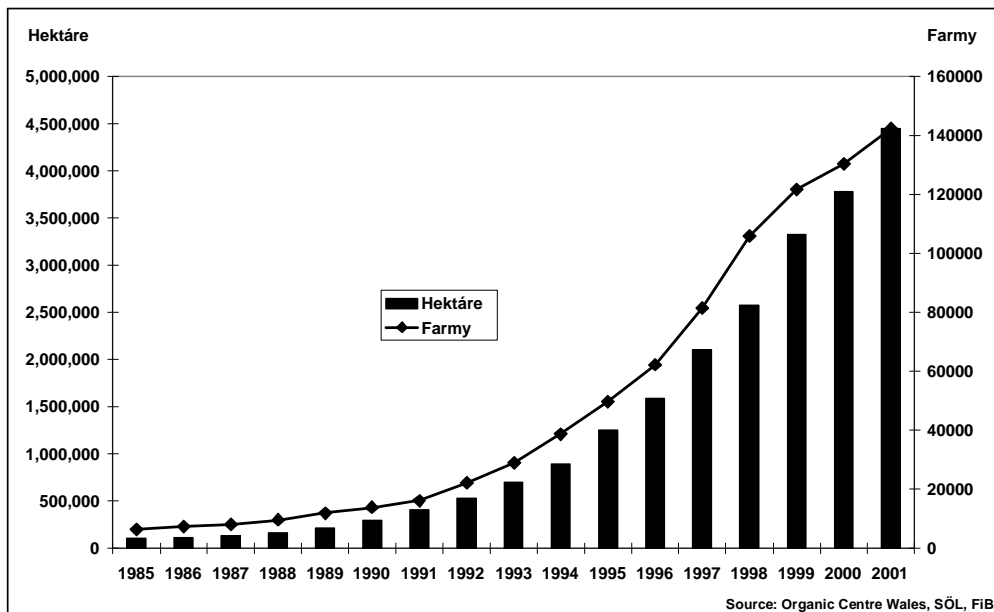
Celková plocha obhospodarovaná ekologicky (podiel jednotlivých kontinentov, zdroj SOEL, 2003)

Celkový počet ekologických fariem (podiel jednotlivých kontinentov, zdroj SOEL, 2003)

Rozvoj plôch obhospodarovaných ekologicky a ekologických fariem v EÚ v rokoch 1985 – 2001 (zdroj Organic Centre Wales, SOEL, FIBL, 2003)

Kľúčové body ekologického poľnohospodárstva v Európskej únii

- *ochrana a dôvera – základné prvky vo výrobnom reťazci*
Dôvera spotrebiteľov, založená na vysokých štandardoch bude základným kameňom pre rozvoj a rast ekologického sektora v krajinách EÚ.
Implementácia, zabezpečenie a garancia týchto štandardov si zasluhuje zvláštnu pozornosť.
- *garancia nepoužívania geneticky modifikovaných organizmov v systéme EP*
Na základe nariadení EÚ sa zakazuje používanie GMO v systéme EP, z tohto dôvodu viaceré krajiny podpísali rezolúcie proti zavádzaniu GMO do EP.
- *podpora vzdelávania a prenosu najnovších informácií*
EP je oblasťou, ktorá sa neustále rozvíja. Z tohto dôvodu je kľúčovým rozvoj a podpora vzdelania v tejto oblasti a to na všetkých stupňoch a tiež ďalší výskum, rozvoj, rozširovanie a propagácia nových poznatkov.
- *neustále propagovanie kladov (benefícií, prínosu) EP*
Veľmi dôležité bude zabezpečiť kvalitný prenos informácií. Konzument musí byť dobre informovaný, musí sa naučiť akú kvalitu mu bioprodukty poskytujú a ako ich následne napr. uskladniť, či použiť priamo v domácnosti. Rovnako dôležité je, aby konzumenti vedeli, aká starostlivosť je v tomto systéme poskytovaná zvieratám, aký je dopad na prírodu a životné prostredie počas celého produkčného procesu. Označovanie produktov pochádzajúcich zo systému EP je nevyhnutné, nakoľko toto označenie (známka, logo) vzbudzuje dôveru u konzumentov.
- *zosúladenie pravidiel a legislatívy na medzinárodnej úrovni*
Produkty, ktoré obdržia ekologickú značku kvality v jednom členskom štáte EÚ musia byť uznané i v ostatných členských štátoch.
- *poskytovanie podpory a poradenstva v oblasti EP pre členské štáty EÚ*
FAO predložilo vážne argumenty v prospech rozvoja EP hlavne v krajinách strednej a východnej Európy (technická podpora, školenia, budovanie infraštruktúry pre EP).

Právny rámec EÚ

S Nariadením Rady (EHS) č. 2092/91 o ekologickej výrobe poľnohospodárskych výrobkov bola dosiahnutá značná ochrana tak pre konzumentov ako i pre producentov. Toto nariadenie bolo implementované vo všetkých krajinách EÚ od roku 1993. V decembri 1999 Európska komisia rozhodla o logu pre ekologické produkty. Toto môže byť použité pre všetky plodiny / výrobky, ktorých produkcia / výroba sa riadi nariadením EÚ 2092/91.

Európske logo pre označovanie ekologických produktov pre rastlinnú a živočíšnu výrobu:

Európsky trh s bioproduktmi a biopotravinami

V posledných rokoch zaznamenal trh s bioproduktmi a biopotravinami v Európe značný nárast. V súčasnosti takmer polovica všetkých svetových ekologických produktov sa predáva v Európe. Zosúladenie ekologických európskych štandardov znamenalo, že s ekologickými produktmi by sa mohlo pomerne jednoducho obchodovať v rámci celého starého kontinentu. Aj keď v súčasnom období iba 3 % európskej poľnohospodárskej pôdy je obhospodarovaných ekologicky a trh s ekologickými produktmi tvorí nie viac ako 1 – 2 %, má ekologické poľnohospodárstvo pevné miesto v európskej ekonomike. V rámci Európy je najrozvinutejší trh s ekologickými produktmi v Nemecku s celkovým obrátom predaja cca 2,5 miliardy EUR. Z hľadiska spotreby ekologickej produkcie na jedného obyvateľa jasne vedie Dánsko a Švajčiarsko.

Trh s ekologickými produktmi je však v jednotlivých krajinách Európy na rôznom stupni rozvoja. V krajinách ako je Portugalsko a Grécko sa tento ešte len začína rozvíjať. V Taliansku, Francúzsku a Veľkej Británii sa počiatočný boom v oblasti trhu s ekologickými produktmi objavil nedávno. Taktiež v krajinách s relatívne rozvinutým trhom s ekologickými produktmi ako sú Rakúsko, Švajčiarsko, Dánsko a Švédsko tento iba v poslednom období vzrástol tak výrazne, ako ho poznáme v súčasnosti. Trh bol výrazne podporovaný národnými vládnymi aktivitami práve tak, ako aj činnými nástrojmi (opatreniami) rozvoja trhu, ktorý zabezpečovali silné, vedúce, národné maloobchodné siete.

V budúcom období sa očakáva ďalší rozvoj trhu s ekologickými produktmi. Strednodobo sa odhaduje, že okolo 5 % európskeho trhu bude tvoriť obchod s ekologickými produktmi. Dôležitú úlohu v tomto rozvoji budú zohrávať rozsiahle spoločné obchodné siete. Neustály nárast požiadaviek na bioprodukty a biopotraviny zo strany konzumentov sa bude riadiť zníženou dôverou konzumentov ku konvenčným metódam, obzvlášť ak konvenčné poľnohospodárstvo nebude schopné lepšie uspokojovať ich požiadavky z hľadiska lepšej komunikácie týkajúcej sa otázok súvisiacich napr. s GMO (geneticky modifikované organizmy), živočíšnou výrobou, kŕmnymi zmesami a pod.

Ekologické poľnohospodárstvo na Slovensku

Ekologické poľnohospodárstvo na Slovensku má oproti vyspelým štátom Európy o 15 - 20 rokov mladšiu históriu.

Stav ekologického poľnohospodárstva na Slovensku v roku 2003 (Zdroj: ÚKSÚP Bratislava, 2003).

Poľ. pôda obhosp. ekologicky	% z celkovej poľ. pôdy	Orná pôda obhosp. ekologicky	% z celkovej ornej pôdy	TTP	Sady	Vinice	Spolu registrované ekologické subjekty
54 478,3 ha	2,23	16 706,6 ha	1,16	37 417,3 ha	230,7 ha	123,6 ha	100

Právny rámec – Slovenská republika

- 1995 - boli vydané „Pravidlá ekologického poľnohospodárstva“ a bola spracovaná a vládou Slovenskej republiky schválená "Konceptia rozvoja ekologického poľnohospodárstva na Slovensku".
- Zásadná zmena v právnom výkone ekologického poľnohospodárstva nastala v roku **1998**, keď bol prijatý zákon NR SR č. **224/1998** Z.z. o ekologickom poľnohospodárstve a výrobe biopotravín. Zákon nadobudol účinnosť 1.októbra 1998.

Súčasnosť:

Od 1.8.2004 platí v SR nový zákon o ekologickom poľnohospodárstve **Zákon NR SR č. 421/2004**, ktorým boli zrušené zákony NR SR 415/2002 Z.z. a 224/1998 o ekologickom poľnohospodárstve a výrobe biopotravín, s tým, že do 31.12.2004 možno uvádzať na trh bioprodukty a biopotraviny označované podľa zákonov EP platných do 1.8.2004.

Označovanie slovenských bioproduktov a biopotravín

Podľa platného zákona sa slovenské bioprodukty a biopotraviny označujú písomnou skratkou „bio“ alebo „eko“ a grafickým znakom, slovami „vyprodukovaný v ekologickom poľnohospodárstve“ a číselným kódom certifikačného orgánu.

Značka (logo) pre označovanie slovenských bioproduktov a biopotravín:

Trh s produktmi pochádzajúcimi z ekologického poľnohospodárstva

Na Slovensku sa ekologická výroba upriamila v prevažne miere na tzv. veľkotonážne plodiny, u ktorých je jednoduchšia konverzia, sú väčšie skúsenosti s výrobou a odbytom a sú aj dostatočne zmechanizované. Nemaľým impulzom v čase, keď sa s touto výrobou začalo boli aj štátne subvencie v rokoch 1991 a 1992. Na rozdiel od nás, v zahraničí (EÚ) zohrali v rozvoji ekologického poľnohospodárstva kľúčovú úlohu najmä čerstvé rastlinné produkty spolu s mliekom. "Eko" ovocie a hlavne "eko" zelenina a "eko" mlieko boli hlavným tromfom priekopníkov. Za ich kvalitou prichádzali ľudia z miest až na farmy. Tam sa zoznámili s princípmi a zámermi ekologického poľnohospodárstva, s prvými ochrannými známkami, ktoré pomohli presadiť predaj trvanlivých výrobkov v bežných obchodoch. Dnes sa v

rozvinutých krajinách v kvalite "EKO" resp. "BIO" predáva v podstate zhodný sortiment so sortimentom konvenčným i keď zatiaľ dostatočne nefunguje "koncovka" - spracovateľský priemysel. Je nerentabilné a neefektívne vyvážať zo SR, iba ekologickú pšenicu, jačmeň a pod. ale treba vyvážať múku, slad a iné výrobky.

Je teda možné konštatovať, že prvou marketingovou voľbou príslušného podnikateľského subjektu, ktorý sa rozhoduje pre ekologickú výrobu, by mal byť výber takých plodín, aby sa základným princípom ekologického hospodárenia stala práca v harmónii s prírodou. Marketingová koncepcia ekologického poľnohospodárstva by sa mala zakladať na presvedčení, že ekonomická a ekologická trvalá udržateľnosť znamená viac, než len v trhovej ekonomike na piedestál postavený zisk. Bioprodukty vyrobené na Slovensku sa však predávajú nielen na zahraničnom ale i na domácom trhu, často sa však stáva, že veľa ekologickej produkcie sa predáva ako konvenčná bez označenia.

Na **zahraničný trh** sa dostávajú produkty, o ktoré prejaví záujem zahraničný odberateľ. Sú to v najväčšej miere poľnohospodárske plodiny vo forme základnej suroviny: pšenica, jačmeň, kukurica, slnečnica, repka ozimná, hrach, proso, pohánka, ovos nahý, špargľa.

Zo živočíšnej produkcie sa predávajú vajíčka, jahňatá a mliečne výrobky.

Na **domácom trhu** sa bioprodukty predávajú formou:

- predaja z dvora farmy spotrebiteľom,
- bioproducenti medzi sebou obchodujú navzájom, napr. hospodáriaci roľník, ktorý pestuje obilniny, predáva krmne obilie farme s chovom nosníc a z farmy pre chov nosníc kupuje prebytok slepačieho trusu, ktorý použije na hnojenie pôdy,
- zásielkový predaj formou maloobchodu,
- špecializovanými podnikmi, ktoré predávajú v prevažnej miere do obchodnej siete sú podniky s produkciou mlieka, výrobou syra, bryndze, bylín, z ktorých sa vyrábajú čaje a bylenné extrakty,
- prostredníctvom obchodných reťazcov Delvita, Carrefour, Tesco.

Záver

V ďalšom období bude v rozvoji ekologického poľnohospodárstva na Slovensku dôležité prijatie Akčného plánu rozvoja ekologického poľnohospodárstva na Slovensku, využitie zahraničných skúseností, rozvoj tzv. spotrebného koša, dôvera spotrebiteľa ku hodnotám ekologických produktov, spolupráca s médiami (televízia, rozhlas), stabilita politiky EÚ, podpora verejnosti, hľadanie nových možností na finančnú podporu ekologického poľnohospodárstva, využitie konvenčných štruktúr ako napr. obchodnej siete, väčšie otvorenie trhu, využitie nových podporných programov a vybudovanie BIO obchodov, zlepšenie procesu získavania a prenosu informácií.

